

La presó de Girona, situada al seminari, arribà a albergar uns 3.000 reclusos.

Una història de presó a la Girona de postguerra

Josep Clara

Procedent de la Presó Cel·lular de Barcelona, el dia 18 de març de 1941, va ingressar a la Presó Provincial de Girona un home bru, de 26 anys, que responia al nom de Vicente Pérez López i que es deia fill de Vicenç i de Josefa, natural d'Oran (Algèria), domiciliat al carrer Tranviarió núm. 105, d'estat solter, pagès de professió, catòlic de religió i amb poca instrucció. Havia estat conduït a l'establiment penitenciari de Girona —instal·lat al Seminari Diocesà— per forces de la Guàrdia Civil, ja que estava reclamat pel Tribunal Militar núm. 3 de Girona, en virtut del sumaríssim 3.018, instruït per rebel·lió militar.

L'entrada del detingut a la Presó Cel·lular havia tingut lloc el 19 d'octubre de 1939, on estava a disposició del jutge militar núm. 1 de Barcelona, per ordre del governador civil de

Barcelona. Procedia de la presó d'Arenys de Mar, on no havia deixat cap responsabilitat.

A Girona Vicente Pérez López va protagonitzar una història insòlita, i dramàtica al final. El pres, en efecte, va convertir-se en el centre d'una operació espectacular, auspiciada per mossèn Evarist Feliu, capellà de la presó, que va veure en el jove bru un motiu interessant i admirable de conversió religiosa. El pres va confessar que no havia estat mai batejat i va demostrar també un interès especial per instruir-se en tots sentits. I per rebre els possibles beneficis del muntatge hi col·laborà fins que la popularitat assolida va trair-lo.

Mossèn Evarist Feliu va redactar-li la instància necessària, dirigida al bisbe Cartañà, i el pres hi acompanyà una signatura tremolosa, pròpia de qui ha estat poc instruït a nivell escolar. Era el 15 de setembre de 1941, i el document deia així:

«Exmo. y Rldmo. Sr.

Vicente Pérez López, de 27 años de edad, natural de Orán (Argelia), calle Tranviario, n.º. 105, hijo natural de Vicente Pérez Larrosa y de Josefa López Soriano, los cuales se juntaron en Cádiz, a V.E. con el mayor respeto

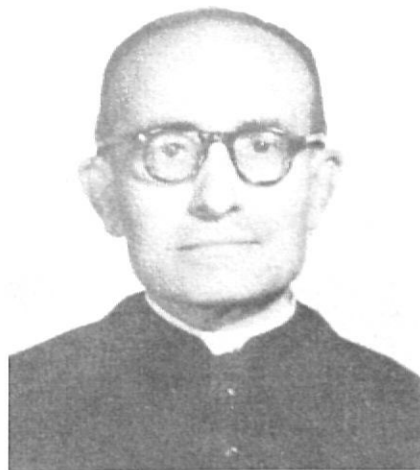
Expone: a) Que vivió con sus padres hasta los 13 años de edad, separándose luego por haberse también separado ellos, no sabiendo nada de su padre desde hace muchos años y de su madre desde los primeros meses del Glorioso Movimiento Nacional; b) que ellos no le procuraron el Santo Bautismo repitiéndole muchas veces que era una tontería preocuparse de estas cosas; c) que no ha frecuentado iglesias ni escuelas y no poseía, por tanto, instrucción religiosa; d) que con ocasión del Cumplimiento Pascual en la prisión del Palacio de las Misiones de Barcelona confesó y comulgó, siguiendo a los demás e ignorando su incapacidad y consecuencias; e) que no había manifestado su situación inducido por compañeros de reclusión que le aseguraban que ello influiría desfavorablemente en la marcha de su expediente; f) que recientemente, mejor instruido en la Doctrina Cristiana, lamenta vivamente su error y desea ardientemente salir de su estado, disponiéndose, cuanto esté de su parte, para recibir con la mejor disposición posible el Santo Sacramento del Bautismo; g) que seguirá luego instruyéndose en la Doctrina de la Religión y promete ser fiel, en adelante, en la práctica de los deberes que la misma le impone. Por todo lo cual a V.E. atentamente

Suplica: Se digne conceder la autorización correspondiente para que, previos los trámites oportunos y de acuerdo con el Ritual conveniente, le sea administrado el Santo Sacramento del Bautismo.

Gracia que el recurrente espera obtener del corazón paternal de V.E. Rldma., cuya vida guarde Dios muchos años.»

Mossèn Feliu afegí, a la instància, la diligència per la qual es responsabilitzava del cas, adreçada al bisbe Cartaïà: «A los efectos oportunos hago constar que considero al solicitante suficientemente instruido y con las debidas disposiciones para recibir el Santo Bautismo».

Quatre dies després, per ordre del vicari general de la diòcesi, el reclus va ser preguntat perquè ratifiqués els punts detallats a la instància i, efectivament, els confirmà amb les seves manifestacions:

Mossèn Evarist Feliu, capellà de la presó, auspicià el bateig espectacular del Pincelito.

«Sé, absolutamente, con toda certeza, que nunca fui bautizado y me consta por habérmelo dicho muchas veces mi madre, la que repetidamente me ha declarado que no podían hacerme ningún papel—del bautismo— porque nunca fuiste bautizado».

«No tengo ninguna persona de familia conocida que pueda informar acerca de mi infancia, si bien a otras personas relacionadas con mis padres he oído decir también que yo no era bautizado».

«Dadas las circunstancias en que se juntaron mis padres, no es posible averiguar más sobre la presente pregunta».

«Me ratifico en lo declarado anteriormente respecto de mi conducta en el cumplimiento pascual del año mil novecientos cuarenta; pues por no estar instruido todavía en la religión por una parte, y por otra, por el temor de que manifestando mi situación podría perjudicar mi expediente; inducido por el consejo de otros, fui a comulgar habiendo antes confesado; y aun cuando me quedó una pena interior, yo no había procedido con mala voluntad de profanar los sacramentos».

«Procedo ahora con todo conocimiento y libertad, y si Dios quiere que obtenga otro día la libertad, cumpliré con todos los preceptos de la Iglesia, oyendo misa todas las fiestas y frecuentando la iglesia; porque habiendo sido instruido con cariño por los sacerdotes en la Religión cristiana, quiero permanecer en ella hasta mi muerte».

El bisbe bateja el pres

Tot seguí el camí previst. El bisbat donà el vist-i-plau per administrar el baptisme al pres, i la cerimònia es pre-

parà amb vista al dia 24 de setembre, festa de la Mercè, patrona dels funcionaris de presons i dels presos espanyols.

Aquell any la festa adquirí, així, un caràcter extraordinari i mai repetit. Els presos engalanaren l'edifici per pregonar l'alegria de la festivitat i, a quarts de deu del matí, començaren a arribar a l'establiment les primeres autoritats o llurs representants i els convidats a la magna celebració, tot els quals foren complimentats pel director del centre, Antonio Salinas Guirao, i el personal de la casa.

La crònica periodística del diari local esmenta la presència del prelat de la diòcesi, el comandant d'Estat Major, González Urrutia, representant del governador militar; el president accidental de l'Audiència, Grau, en representació del governador civil; el camarada Soler, cap d'Administració de FET y de las JONS, en representació del cap provincial del Movimiento; el delegat d'Hisenda, Pardo Ocampo; el coronel d'Artilleria, Nadal; Rodríguez Ballou per la Junta Local Pro-presos; el capità jutge de Responsabilitats Polítiques, Martínez Cardeñoso; el cap de Telègrafs, Adsuara; el tinent de la Guàrdia Civil, Ribera Márquez, en representació de la Comandància; l'inspector en cap d'Ensenyament, Bastons; els presidents de la Unió Diocesana d'Acció Catòlica, i moltes altres persones i invitats.

En el pati de la presó s'havia alçat un altar que contenia una imatge de la Mercè i una bandera oficial. Al voltant s'hi asseieren les autoritats i després tots els reclusos. I començà la cerimònia.

El bisbe Cartaïà, revestit de pontifical i ajudat pels canonges Xavier Cochs i Domènec Campmol, administrà el sacrament del baptisme a Vicente Pérez López, el qual tingué com a padrins el senyor Santiago Masó i Valentí i la senyora Gorgot de Viñals, presidents de la Unió Diocesana d'Homes i Dones d'Acció Catòlica, respectivament, i l'inspector d'Ensenyament Lluís Bastons.

Tot seguit el mateix bisbe celebrà la missa, ajudat pels canonges esmentats. L'orquestra de la presó acompanyà l'acte amb l'execució de cants selectes, i al final s'entonà la Salve.

Mossèn Evarist Feliu, capellà de la presó, explicà les parts de la missa i,

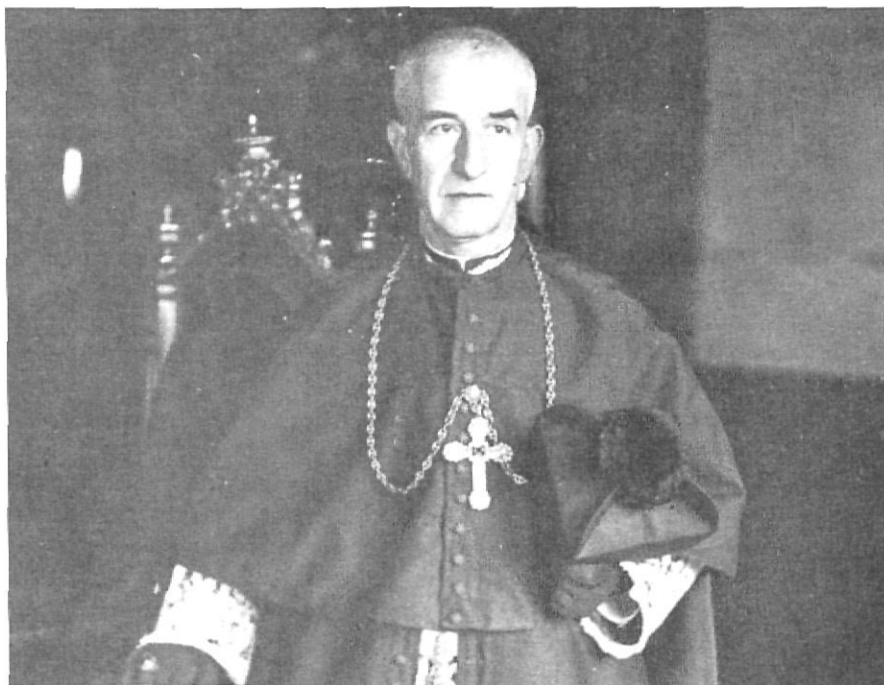
abans de la comunió, pronuncià una exhortació eloqüent, de caire preparatori. Les autoritats, els convidats i molts reclusos anaren a combregar.

Acabada la cerimònia, va sonar l'himne del Movimiento, i també el nacional, i es donaren per part del director de l'establiment els crits de rigor «España Una, Grande, Libre», que van ser contestats pels assistents a l'acte.

Després, les autoritats inauguraren l'exposició de treballs artístics confeccionats pels presos i, segons diu el diari, van tenir paraules d'elogi «para la labor de educación y regeneración humana y patriótica de la Obra de Redención de Penas por el trabajo». Parlà el director, i el bisbe el replicà emotivament.

Hi hagué, després, la visita a la infermeria, on consolaren els presos malalts i elogiaren la feina del metge Alegre Paraíso. Seguí la visita a la sala d'espectacles i un dinar especial. A la tarda, els presos celebraren competicions esportives i un festival artístic-musical en el qual es representà també l'obra *El puñal del godó*. Abans d'acomiar-se, les autoritats felicitaron el director de la presó i el personal subordinat «por el éxito logrado en la organización de tan solemne fiesta y por el buen orden y funcionamiento que se han puesto de relieve durante toda la jornada».

El bisbe Josep Cartaña administrà el sagrament del baptisme al pres, que fou tràit per la popularitat.

La descoberta de la farsa

Vicente Pérez López va ser, però, la figura principal de la festivitat. La cerimònia del baptisme, entesa com un acte digne de ser remarcat, va merèixer no solament elogis, ans també fotografies.

I aquestes fotografies foren, justament, el document que serví per descobrir la veritable personalitat del pres batejat, elogiat i objecte de promeses. Sembla que algunes de les imatges, fins i tot, aparegueren a *Redención*, publicació de la Direcció General de Presons destinada als empresonats.

Segons les memòries d'un altre empresonat que servia en una destinació de l'establiment com a secretari de l'administrador, qui realment desvetllà que Vicente Pérez López era un nom fals, per tal d'amagar una altra personalitat, fou l'administrador José Rico de Estasen. Rico era director de la Presó de Dones de Girona i alhora administrador de la Provincial, i col·laborà a la premsa local amb escrits de caire històric. Doncs, bé; Rico, en tornar d'un permís, va veure les fotografies de l'acte celebrat quan ell no hi era i va reconèixer-hi la figura de Píncelito, un pres famós pels seus crims i que ell mateix havia tingut sota la seva custòdia quan —durant la Guerra Civil— havia estat director de la presó de Chinchilla.

Aquesta descoberta, fatal per al pres, es produí el mes de novembre de 1941, quan segurament li faltaven pocs dies perquè aconseguís la llibertat provisional.

L'expedient del pres anota que el 10 d'octubre havia comparegut davant la comissió d'excarceració, als efectes del Decret de 2 de setembre de 1941. El 4 de novembre el director de la presó s'havia també adreçat al Jutjat Militar bo i manifestant que el reclus portava més de sis mesos de presó sense que constés l'elevació de la causa a plenari i indagant l'estat de la causa per tal d'aplicar a l'inculpat el decret de referència.

Tanmateix la ratificació de la situació d'empresonat coincidí amb la descoberta de la veritable personalitat del pres. Miguel Pérez, alferes jutge instructor del Jutjat Militar núm. 3 de Girona, anuncià al director de la Presó Provincial, amb data 13 de novembre, això que segueix:

«Comunico a Vd. que según lo manifestado en la declaración prestada ante este Juzgado Militar en el día de la fecha por el recluso en esa Prisión de su dirección, y a disposición de este Juzgado, Vicente Pérez López, se ha venido en conocimiento que dicho nombre es supuesto y que el suyo verdadero es el de Ramón Velasco Casas, lo que pongo en su conocimiento a los efectos de la oportuna rectificación».

Al mateix temps, el jutge militar ratificà la presó preventiva del pres esmentat i expressà que, un cop es rebessin els informes del poble de veïnatge, «se procederá de acuerdo con las últimas órdenes dictadas sobre este extremo».

Traslladat a Oriola

A través d'una comunicació datada el dia 19 de novembre de 1941, el jutge militar d'Oriola va fer saber al director de la Presó de Girona que Ramón Velasco Casas era fill de Ramón i d'Elvira, ambdós de Benejúzar, lloc on també havia estat enregistrat el seu naixement el 3 de juny de 1914.

Tres dies després, la Direcció General de Presons ordenà el trasllat del pres a la població d'Oriola, amb caràcter urgent i a disposició del Jutjat Militar Permanent, el qual l'havia declarat en rebel·lia, atès que fins aleshores desconeixia on es trobava, per respondre de la causa 9.975.

L'ordre de trasllat arribà també per conducte del Govern Civil de la província d'Alacant, el qual —en telegrama del dia 19 de novembre— es dirigí al governador civil de Girona en aquests termes:

«Excmo. Sr.- Ruego ordene conducción a esta capital e ingreso en Prisión Reformatorio Plaza de Ramón Velasco Cases, alias Píncelito, detenido actualmente Prisión Provincial esa, con nombre supuesto Vicente Pérez López, servicio que se realizará caso de no estar a disposición de ninguna autoridad, significándole se trata elemento peligrosísimo, autor de unos sesenta asesinatos, procediendo caso de realizarse traslado, serlo con máximas garantías, dada índole individuo».

El director de la Presó de Girona va efectuar les consultes necessàries per tal de complimentar les ordres rebudes, i per això plantejà la situació al jutge instructor del Jutjat Militar núm. 3, de Girona, alferes Miguel Pérez, qui el 29 de novembre va respondre així:

«Como contestación a su escrito de fecha 22 de noviembre actual, pongo en su conocimiento que por este Juzgado Militar no existe ningún inconveniente para que se proceda al traslado desde la Prisión al Reformatorio de Alicante del detenido en esa Prisión, Ramón Velasco Cases, toda vez que el procedimiento que en esta Plaza se instruye contra el mismo ha sido remitido en inhibición al Excmo. Señor Capitán General de esta Región Militar para su pase al Juzgado Militar de la Plaza de Orihuela a disposición de cuyo Juzgado deberá quedar el citado individuo».

I hi afegia tot seguit:

«Para las debidas medidas de seguridad en el traslado, debo significar a Vd. que el repetido individuo en la última conversación sostenida con el juez que suscribe, dio a entender sus planes de fuga antes de llegar a Alicante».

L'ofici de l'alferes Miguel Pérez és datat el 29 de novembre, com he dit. Però l'ordre de trasllat és datada el dia abans i signada pel director de la presó de Girona:

«El Sr. Jefe de Servicios dispondrá que los señores guardianes de servicio en el Rastrillo y Puerta Principal de la Prisión permitan la salida, previamente identificado, a Ramón Velasco Cases (a) Píncelito haciendo entrega de él a la fuerza de la Guardia Civil encargada de su conducción a la Prisión de Partido de Orihuela a disposición del Juez Militar de aquella plaza. Ha de advertirse a la fuerza de la Guardia

Santiago Masó i Valentí, president de la Unió Diocesana d'Homages d'Acció Catòlica, actua de padrí de la cerimònia.

Civil que este recluso es peligrosísimo, devolviendo la presente cumplimentada».

Acompanyat de la Guàrdia Civil, Píncelito va fer el viatge previst fins a la presó d'Oriola, on arribà el 2 de desembre amb la documentació corresponent. Aquell mateix dia, Gregorio Romero, responsable del centre penitenciari alacantí, ho féu saber al seu col·lega de Girona, plenament informat que es tractava d'un individu «de malos antecedentes, peligrosísimo y de que ha observado mala conducta durante su estancia en ese establecimiento».

Desvetllada la personalitat de Velasco, els qui havien estat companys seus a la presó de Girona van intuir el trist final que l'esperava. El tema fou objecte dels comentaris inevitables. El doctor Danés, un dels empresonats que deixà constància d'aquests comentaris, en parla d'una manera críptica a les seves memòries. Anota, així, el dia 13 de gener de 1942: «ahir també el metge tornà a parlar del batejat de fresc, del qual va dir que "Pobret! A hores d'ara ja en deuen haver passat els taps"».

De fet, en aquella data Velasco encara era viu, i ho era també el 4 de febrer immediat, quan el jutjat militar d'Oriola demanà informació al director de la Presó Cel·lular de Barcelona. Però la data era ben propera. Efectivament, el 19 de maig de 1942 fou executat, amb cinc dissortats més, a Alacant. Segons el registre civil on consta la seva mort, Velasco era fuster, d'estat casat, i tenia 27 anys.

Josep Clara és historiador.

FONTS DOCUMENTALS:

Per a la redacció d'aquest treball hem tingut en compte l'expedient de la Presó Model de Barcelona (Arxiu Nacional de Catalunya, capsa 1140 1/4), l'expedient de la Presó de Girona (Arxiu Històric de Girona, capsa 75) i el lligall «Baptismes d'adults» de l'Arxiu Diocesà. L'execució és reportada per Vicent Gabarda, *Els afusellaments al País Valencià (1938-1956)*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1993, pàg. 369. La referència del diari del doctor Danés és al llibre *Joaquim Danés i Tomas (1888-1960)*, Olot, Editora de Batet, 1989, pàg. 218.